

As mulleres gardiás da ría e do mar

Itziar Díaz*

ADEGA sabe que un dos piares do ecoloxismo social é o ecofeminismo. No pasado ano 2024, a asociación desenvolveu o encontro “As mulleres gardiás da ría e do mar”, no marco do convenio nominativo co Concello da Coruña. Velaquí un resumo do que supuxeron.

Foto de grupo ao inicio do roteiro pola ría do Burgo · ADEGA

O ecofeminismo dota os movementos ecoloxistas de ferramentas para a transformación real a todos os niveis. Desde ADEGA consideramos que a xustiza ambiental só é posible se no camiño cara a ela temos presente unha perspectiva de xénero que vele pola equidade, que recoñeza o papel das mulleres e que loite contra as opresións estruturais.

En Galiza, as mulleres foron historicamente as principais gardiás dos coñecementos tradicionais sobre o uso sustentable dos recursos naturais. Elas foron e son fundamentais para promover un modelo de benestar social

e ambiental que sexa inclusivo, xusto e sostible. Non só porque historicamente teñen sido as máis afectadas pola degradación ambiental, senón tamén porque os seus coñecementos, experiencias e liderado son cruciais para crear alternativas ao sistema actual.

O papel das mulleres mariñeiras vai máis alá do ámbito económico. A súa experiencia e saberes contribúen á transmisión de valores culturais relacionados co mar, coma os costumes e a literatura oral que inclúe contos, refráns e cantigas mariñeiras. As mulleres galegas do rural e do mar son, en moitos casos, símbolo de fortaleza, traballo e loita, tanto polo duro labor físico que realizan, como pola súa capacidade de afrontar dificultades de moi diverso tipo: desde económicas e sociais, ata climáticas.

Ademais, as mulleres están tamén moi ligadas ao coitado do medioambiente, feito que se pon en evidencia na meirande parte das actividades de voluntariado, tanto físicas coma teóricas, levadas a cabo por ADEGA, nas que a participación delas adoita ser moito maior ca a deles. As mulleres tiveron e teñen un papel fundamental nos movementos ecoloxistas e da defensa do territorio. Cando a nosa terra, recursos naturais e medioambiente se ven atacados, son as mulleres as primeiras en organizarse para defendelos.

“As mulleres gardiás da ría e do mar”: unha xornada de relatos e reflexións

Coas xornadas “As mulleres gardiás da ría e do mar”, desde ADEGA quixemos poñer todo isto en valor. E fixémoslo ao abeiro do cuarto convenio nominativo conse-

cutivo co Concello da Coruña, que nos permitiu realizar este encontro econfeminista teórico e práctico sobre as mulleres do mar, mulleres que sustentan gran parte da economía e do desenvolvemento local das comunidades mariñeiras de Galiza.

Estas xornadas, celebradas o 19 de outubro de 2024 na Asociación Cultural Alexandre Bóveda, supuxeron unha oportunidade única para coñecer interesantes mulleres ligadas ao mundo mariño. En concreto, seis convidadas compartiron as súas experiencias, historias de vida e visións sobre o papel das mulleres no coidado e traballo no mar: Teresa Ramiro, mariscadora da ría do Burgo; Sandra Amézaga, secretaria da Asociación Mulleres Salgadas; Mercedes Bernal, secretaria da Confraría de Pescadores da Coruña durante máis de 30 anos; María Ballesteros, responsable de educación e voluntariado en Surfrider Foundation; Ángela Cortina, secretaria técnica para as flotas de Gran Altura de ARVI; e Itziar Díaz, educadora ambiental de ADEGA.

O de todas elas foron relatos de superación, loita e compromiso coa preservación do medio mariño. A través das súas palabras, o público asistente puido coñecer non só a parte gratificante de traballar no mar, senón tamén os múltiples retos e discriminacións que as mulleres enfrontan nun sector dominado maioritariamente por homes, especialmente nos órganos de decisión. Chamou a atención, entre outros moitos, o momento no que as mariscadoras da ría do Burgo explicaron as burlas que teñen sufrido por parte dos seus compañeiros homes mentres elas dedicaban horas, máis alá da súa xornada diaria, a retirar lixo da ría para preservar o seu lugar de traballo limpo e en boas condicións.

Tamén se puxeron sobre a mesa, por exemplo, as dificultades para conseguir representación feminina en confrarías e órganos de decisión pesqueiros; ou as adversidades que atopan as mulleres nos barcos de pesca de gran altura, onde pasan meses a bordo só con compañeiros homes. Cada historia, cargada de realidade, permitiu que as persoas asistentes tomaran conciencia do impacto que as mulleres teñen no mar e das dificultades que superan no día a día.

A xornada concluíu cun coloquio no que o público participou activamente e xerou un debate enriquecedor sobre os problemas ambientais e sociais. A reflexión final resumiu perfectamente o espírito do encontro: "Para que haxa un benestar natural é imprescindible ter un benestar social". Sen coidar a cidadanía, e especialmente a aquelas persoas que se atopan en situacións de discriminación, non sería posible lograr un equilibrio ambiental adecuado. Estas xornadas procuraban, cando menos, contribuír á loita pola igualdade, a sustentabilidade e o recoñecemento do papel fundamental das mulleres no mar. Agardamos que se tivese acadado!

Roteiro pola Ría do Burgo: un encontro co traballo das mulleres do mar

Ao día seguinte, o 20 de outubro, realizouse unha actividade especial na ría do Burgo, organizada co obxectivo de poñer en valor o patrimonio natural e cultural deste espazo único. O roteiro estivo guiado por Xandro García, educador ambiental de ADEGA, e Teresa Ramiro, antiga mariscadora da ría. Canda a elas, puidemos afondar na

De esquerda a dereita, Ángela Cortina, Sandra Amézaga, Mercedes Bernal, María Ballesteros e Itziar Díaz. Abaixo, Teresa Ramiro e Xandro García · ADEGA

realidade do marisqueo a pé, unha tarefa ardua que, durante anos, foi sostida maioritariamente por mulleres. As persoas participantes puideron "poñerse na súa pel" e descubrir de primeira man a dificultade deste oficio e a importancia do seu recoñecemento. Ademais, aprendemos a diferenciar os distintos tipos de ameixas que se comercializan, un produto esencial da economía local.

O percorrido tamén se converteu nunha viaxe pola biodiversidade da ría. Identificáronse distintas especies de aves, fauna mariña e flora que habitan neste ecosistema. Un dos momentos máis destacados foi o descubrimento de plantas costeiras comestibles empregadas na alta gastronomía. Este detalle espertou a curiosidade do voluntariado e conectounos coa riqueza natural que nos rodea.

No conxunto, esta segunda xornada foi unha oportunidade para reflexionar sobre a intersección entre o ecofeminismo e a sustentabilidade, ao poñer o foco nas mulleres do mar, visibilizar o seu traballo e recoñecer o coidado social e ambiental que realizan. A iniciativa serviu, ademais, para sensibilizar sobre a importancia de preservar espazos como a ría do Burgo e garantir que prácticas tradicionais como o marisqueo poidan convivir cun modelo sostible e xusto.

En resumo, tratouse dunha actividade que combinou aprendizaxe, respecto polo medio e recoñecemento do traballo humano. Un recordatorio de que a defensa da natureza e os coidados sociais van sempre da man. E para rematar este artigo, tiramos dunha cita de Yayo Herrero, extraída dunha entrevista á activista e antropóloga en *El Salto Diario*: "As etiquetas non son o importante. O que importa é a defensa da terra e o proceso emancipador das mulleres que se presentan e se configuran como axentes clave para defender e protexer a vida".

Olla as ponencias no YouTube de ADEGA ◀

*Itziar Díaz. Educadora ambiental de ADEGA.